

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

УДК 658.5:[69:005.33.2.4]

А. В. РАДКЕВИЧ^{1*}, І. А. АРУТЮНЯН², Д. В. САЙКОВ³

^{1*} Кафедра «Будівельне виробництво і геодезія», Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна, вул. Лазаряна, 2, Дніпро, Україна, 49010, тел. +38 (056) 247 18 65, ел. пошта anatolij.radkevich@gmail.com, ORCID 0000-0003-4059-2357

² Кафедра «Промислове та цивільне будівництво», Запорізька державна інженерна академія, пр. Соборний, 226, Запоріжжя, Україна, 69006, тел. +38 (066) 900 78 28, ел. пошта iranaarutunan@gmail.com, ORCID 0000-0002-5049-3742

³ Кафедра «Промислове та цивільне будівництво», Запорізька державна інженерна академія, пр. Соборний, 226, Запоріжжя, Україна, 69006, тел. +38 (095) 599 11 56, ел. пошта vip.s.danil@gmail.com

АНАЛІЗ КОНЦЕПЦІЇ ФОРМУВАННЯ РІВНЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДРЯДНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДИНАМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ ВІТЧИЗНЯНОГО БУДІВЕЛЬНОГО РИНКУ ПОСЛУГ

Мета. Дослідження поточного стану підрядних підприємств на базі показників конкурентоспроможності є актуальною задачею з врахуванням динамічних змін на будівельних ринках в розрізі регіонів України. **Методика.** Дана постановка завдання займає провідну роль вже тому, що підрядні підприємства є базовими організаційними структурами з постачання завершених будівельних об'єктів та надання будівельних послуг. В центрі аналізу будівельних ринків послуг лежить розрахунок індексу конкурентоспроможності, який базується на показниках об'ємів виконаних будівельно-монтажних робіт вітчизняних підрядних підприємств. **Результати.** В роботі проведено аналіз сучасного стану вітчизняних будівельних ринків на базі теоретико-статистичних даних. Визначена позитивна динаміка розвитку будівельного сектору, виконано статистичний аналіз даних показників будівельно-монтажних робіт минулих років в розрізі регіонів України. Визначено, що кон'юнктура будівельних ринків має середні, здебільшого малі, показники конкурентоспроможності, спостерігається нерівномірний розвиток та формування вітчизняного будівельного сектору. **Наукова новизна.** Сформовано поняття «нестійкості» кон'юнктури будівельного ринку послуг, досліджено основні фактори, що зумовлюють визначену нестабільність у сфері будівельних ринків, їх вплив на рівень ефективності господарювання підрядних підприємств. **Практична значимість.** Теоретико-методологічним інструментом аналізу є показники рівня конкурентоспроможності, що є провідними в рамках дослідження нестійких будівельних ринків.

Ключові слова: будівельний сектор; нестійкий ринок; кон'юнктура; підрядне підприємство; конкурентоспроможність

Вступ

Ефективне функціонування будівельних ринків не можливе без розв'язання системних проблем, які впливають на всіх учасників будівельного процесу – зокрема підрядні підприємства. У результаті впливу динамічних трансформацій відбуваються істотні зміни, які, в першу чергу, стосуються неоднозначних показників обсягів будівельно-монтажних робіт в розрізі регіонів України, зменшення рівня ефективності господарювання будівельних суб'єктів підприємства.

Об'єктом дослідження є динамічні економічні процеси, які протікають на вітчизняних будівельних ринках, зовнішні та внутрішні фак-

тори впливу, що призводять економічних трансформацій. Предметом дослідження є рівень ефективності господарювання підрядних підприємств з врахуванням сучасної кон'юнктури будівельних ринків. Мета роботи полягає в аналізі наукових, теоретичних і статистичних даних щодо поточного стану вітчизняних будівельних ринків в розрізі регіонів України, визначення чинників та наслідків впливу динамічних трансформацій на рівень конкурентоспроможності підрядних підприємств.

Мета

Теоретичним підґрунтям даної роботи стали дослідження О. Тугая, Ю. Пинди, А. Радкевича,

Д. Рижакова, В. Торкатюка, Р. Пинди, В. Олюхи, В. Андрухова, І. Арутюнян, С. Болотина та ін. У зазначених наукових працях відображено вагомий науково-теоретичний внесок, проте залишається відкритим питання щодо розкриття поточного стану будівельних ринків на базі показників конкурентоспроможності, визначення можливих чинників та наслідків динамічних трансформацій на будівельні суб'єкти підприємництва, зокрема підрядні організації.

Методика

Ключову роль в економічному розвитку України відіграє будівельний сектор, оскільки за його участі реалізуються первинні фізіологічні потреби суспільства у житлі та захисті. Між іншим, в рамках будівельного сектору національної економіки виконується реалізація основних фондів (житлові та нежитлові будівлі, споруди, інженерні лінійні мережі), не залежно від реальної бази фінансування (приватна, бюджетна); формуються ринки капіталу, товарів і послуг, трудових ресурсів; розвивається інфраструктура; утворюється база для розвитку і концентрації продуктивних сил; активізується різноманітна господарська діяльність.

Специфіка різноманітності ознак будівельного сектору України сконцентрована у складності протікання фінансово-господарських операцій, пов'язаною з великою кількістю контрагентів; багатоступовості державного технічно-організаційного і фінансового контролю; складності політики ціноутворення у сфері капітального будівництва; значності показників тривалості будівництва об'єктів, зростанні капіталовкладень за рахунок тривалості інвестиційного циклу; аритмічності робіт в рамках організаційно-технологічного та стратегічного планування суб'єктів підприємництва [1]. Тобто, будівельний сектор є невід'ємною складовою у формуванні економіки країни.

Належне функціонування цієї складової визначає стабільність ринкових відносин усіх учасників будівництва, утворює сприятливі умови сталого економічного розвитку складових ринків будівельного сектору.

Слід відмітити, що регіональні будівельні ринки України є динамічними інстанціями і зазнають постійних змін. Розвиток ринкових

процесів спостерігається з набуттям сприятливих чинників підвищення попиту на будівельно-монтажні роботи (послуги), що в свою чергу призводить до зростання доходів населення; стрімкої активізації мереж оптової та роздрібно-ї торгівлі будівельних матеріалів, конструкцій, виробів.

Не зважаючи на теоретичне очікування, в дійсності повноцінній реалізації потенціалу попиту перешкоджає низка перепон, до головних з яких можна віднести незбалансованість попиту за видами будівельної діяльності, критично високу частку незавершених об'єктів будівництва в регіонах країни, недостатність дієвих державних програм стимулювання будівництва житла і комерційних об'єктів [2-4].

Сучасні тенденції зростання значних макроекономічних дисбалансів на підґрунті безпрецедентного поєднання фінансово-економічної та політичної криз вимагають активізації будівельних ринків України. Безпосередньо, зростає роль регіонального розвитку на засадах раціонального використання матеріально-технічних, кадрових, фінансових, інформаційних ресурсів у сфері капітального будівництва [1]. Так, в результаті впливу кризових процесів 2008-2015 рр. відбулися істотні зміни, які, в першу чергу, спричинили скорочення обсягів будівництва житлових та промислових об'єктів по всій території України, зменшення кількості державних та іноземних інвестицій в галузь [5].

Позитивна динаміка розвитку будівельного ринку України спостерігається у посткризовий період 2016-2017 рр.

За даними [6-9], у січні-червні 2017 р. підприємства України виконали будівельні роботи на суму 36 млрд. грн. Індекс будівельної продукції в січні-червні 2017 р. порівняно із січнем-червнем 2016 р. становив 124,6 %, у т.ч. індекс будівництва будівель – 121,2 %, інженерних споруд – 128,7 %.

Результати

Основні види будівництва за обсягами робіт у 2017 р. (табл. 1) розподілились у наступному відношенні: нове будівництво, реконструкція та технічне переоснащення становили 79,5 % від загального обсягу виконаних будівельних робіт, капітальний і поточний ремонт – 11,1 % та 9,4 % відповідно.

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

Порівняльний аналіз даних [6, 10] показав загальну динаміку розвитку будівельного ринку України на фоні посткризового відновлення вітчизняної економіки (рис. 1).

Таблиця 1

Обсяги виконаних будівельних робіт в Україні у січні-червні 2017 р.

Територіальна ознака	Обсяги виконаних будівельних робіт, млн. грн.			
	Всього	на будівництві житлових будівель	на будівництві нежитлових будівель	на будівництві інженерних споруд
Україна, в т. ч.:	36046,9	10175,9	9180,5	16690,5
м. Київ (найбільший показник)	6966,5	3244,8	1929,5	1792,2
Запорізька область	790,4	56,9	253,9	479,6
Луганська область (найменший показник)	182,7	16,8	51,7	114,2

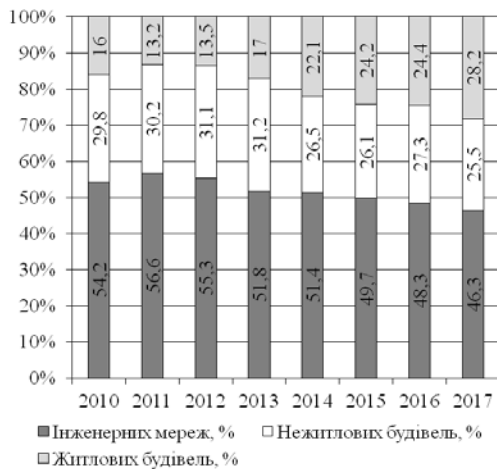

Рис. 1. Динаміка розвитку будівельного ринку України за обсягами виконаних робіт за призначенням об'єктів будівництва протягом 2010-2017 рр.

Як зазначає [11-13], збільшили обсяги будівельних робіт у 2017 році порівняно з відповідним періодом 2016 року підприємства 21 регіону, з яких провідне місце займають Кіровоградська (у 2 рази), Житомирська (у 1,98 рази), Запорізька (на 56,4 %), Полтавська (на 51,4 %), Київська (на 33,2 %) та Харківська (на 32 %)

області. Зменшились обсяги робіт підприємства 4 регіонів, зокрема, Миколаївської (на 20,3 %), Луганської (на 17,4 %), Чернівецької (на 10,8 %) та Хмельницької (на 6,5 %) області.

Проведення статистичного аналізу постфактум залишає не розкритим питання щодо чинників, які обумовили зазначене відновлення та динамічне зростання обсягів будівельно-монтажних робіт у розрізі регіонів України. Виключаючи стохастичні фактори, які імпліцитно впливають на розвиток вітчизняного будівельного ринку, основоположним чинником, на нашу думку, стало попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади у 2015 р [14]. Однак, перехідний статус реформи активував реалізацію його основних положень лише наприкінці 2016 – початку 2017 року; саме тоді було започатковано перерозподілення державних коштів, запроваджено новий порядок фінансування об'єктів будівництва незалежно від їх виду (нове будівництво, реконструкція, капітальний ремонт) та інфраструктури (лінійні інженерні об'єкти) на усіх державних рівнях: від місцевого до регіонального.

В протиставлення відображеної позитивної тенденції розвитку будівельного ринку, зокрема житлово-комунальної сфери, та потенціального розкриття її чинників, у дослідженнях [4] визначаються конкретні негативні аспекти якісного характеру щодо вітчизняного розвитку будівництва до яких відносяться: 1) непропорційність зростання вартісного обсягу реалізованих будівельних робіт та послуг фізичному, темпи зростання якого менші; 2) недостатня насиченість будівельного ринку житлом та нежитловими приміщеннями; 3) істотне зростання конкурентних переваг іноземних, а також великих вітчизняних будівельних підприємств, що призводить до монополізації галузі, витіснення малих і середніх підприємств, та, як наслідок, – зниження мобільності та інноваційності вітчизняних підприємств галузі; 4) висока витратомісткість та складність будівництва нових будівельних об'єктів внаслідок недостатньо ефективного і прозорого регуляторного середовища, зокрема отримання суб'єктами господарювання дозволів на будівництво, викуп чи отримання в користування земельних ділянок або приміщень; 5) наявність тіньового сектора у будівництві та послугах з ремонту, обумовле-

ного наявністю великої кількості приватних будівельно-ремонтних бригад та майстрів, що в свою чергу призводить до скорочення податкових надходжень від будівельних підприємств та організацій, істотно знижує соціальну ефективність будівництва та соціальну безпеку найманих працівників; б) слабкі можливості вітчизняних підприємств будівництва відносно виконання масштабних замовлень у тому числі за кордоном. На основі вищевикладеного припускаємо, що при позитивній динаміці розвитку будівельного сектора та росту обсягів будівельно-монтажних робіт, ринок у галузі залишається нестійким, враховуючи його структурно-функціональні прогалини, і зазнає постійних динамічних трансформацій.

Розкриваючи цю думку більш детально слід відмітити, що «нестійкий ринок», як загальне економічне поняття, характеризується відсутністю певної тенденції через брак реальних пропозицій купівлі-продажу або відсутністю можливості встановити реальний рівень цін [15]. Адаптація поняття «нестійкості» до визначених умов будівельного ринку виконується шляхом асиміляції у його ключові складові: будівельні послуги, ціноутворення в рамках виробництва та збуту будівельних матеріалів, конструкцій, виробів. Підтвердження цієї думки наявне у дослідженнях [16], де зазначається поступове поліпшення кількісних макроекономічних показників інвестиційно-будівельної діяльності, зокрема, збільшення обсягів капітальних вкладень, підрядних робіт, чисельності працівників, зайнятих у будівництві. Однак якісні показники залишаються сталими, організаційно-технологічно витоками заглибленими у часи пострадянського простору. Низька динаміка зростання рівню рентабельності будівельно-монтажних послуг, якісних показники продуктивності робітників на будівельних підприємствах, фондівіддачі основних виробничих фондів використання виробничих потужностей. Практично не зменшується питома вага будівельних заходів, що мають кризовий і нестійкий фінансовий стан, зберігається зайва робоча сила.

У дослідженнях [5, 16] висувуються пропозиції, потребуючих державного регулювання та бюджетування, щодо зменшення негативних факторів впливу на якісні показники «стійкості» будівельних ринків, зокрема: модернізація

та розвиток інфраструктури будівництва; розширення ринків збуту будівельної продукції на вітчизняних та іноземних ринках України; покращення умов виробництва, зберігання та транспортування будівельних матеріалів, конструкцій, виробів; створення та впровадження інвестиційних програм підтримки будівництва (малих і середніх суб'єктів господарювання), інноваційних організаційно-технологічних і виробничих методик. Небезпринциповою є необхідність створення партнерської взаємодії держави та будівельного бізнесу на засадах довгострокової взаємодії сторін.

Одним із засобів урегулювання динамічно-трансформаційних процесів є спрощення дозвільних процедур (наприклад, дозвіл на проведення будівельно-монтажних робіт), встановлене на державному рівні ліцензування. Тобто, необхідним є гармонічне застосування таких публічно-правових заходів, яке дозволить усунути зайве регулювання та надмірні адміністративні бар'єри, які призводять до зниження будівельно-підприємницької ініціативи, заважають отримувати легальний прибуток підрядним організаціям.

В розрізі динамічних трансформацій будівельного ринку послуг з врахуванням економічних коливань, на думку [4] показниками ефективності будівельно-монтажних робіт є виробничі потужності будівництва; обсягами виконаних робіт; чисельність введених в експлуатацію об'єктів (завершене будівництво); кількість підприємств, зокрема підрядних організацій, які забезпечені основними виробничими засобами та кваліфікованим персоналом. Зазначені фактори укладаються в рамках одного фундаментального показника, що впливає на розвиток та формування будівельних ринків, – конкурентоспроможність.

Для кількісної оцінки рівня конкурентоспроможності X_{sum} будівельного ринку у дослідженнях [1] була запропонована методика, яка включає розрахунок чотирьох ключових показників: доступність житлової нерухомості населенню; обсяг виконаних будівельних робіт на одну особу; обсяг прийняття в експлуатацію житла на 1000 осіб; обсяг інвестицій населення у будівництво житла на одну особу. За контрольну групу показників приймаються в основному найвищі значення за кожним із ключових факторів (табл. 2).

Послідовність розрахунку індексу конкурентоспроможності регіональних будівельних ринків

Показник	Формула розрахунку	Примітка
Індекс доступності житла X_1	$X_1 = \frac{H'}{H_i};$ $H_i = \frac{C_i}{P_i}$	де H' – базова доступність житлової нерухомості ($\min H_i$); H_i – доступність житлової нерухомості у i -му регіоні; C_i – ціни на житлову нерухомість в i -му регіоні; P_i – доходи населення в i -му регіоні
Індекс обсягу завершеного будівництва X_2	$X_2 = \frac{S_i}{S'}$	де S_i – обсяг виконаних будівельних робіт на 1 особу в i -му регіоні; S' – базовий обсяг виконаних будівельних робіт на 1 особу ($\max S_i$)
Індекс обсягу прийняття в експлуатацію житла X_3	$X_3 = \frac{E_i}{E'}$	де E_i – обсяг прийняття в експлуатацію житла на 1000 осіб в i -му регіоні; E' – базовий обсяг прийняття в експлуатацію житла на 1000 осіб ($\max E_i$)
Індекс обсягу інвестицій населення у будівництво житла X_4	$X_4 = \frac{I_i}{I'}$	де I_i – обсяг інвестицій населення у будівництво житла на 1 особу в i -му регіоні; I' – базовий обсяг інвестицій населення у будівництво житла на 1 особу ($\max I_i$)
Індекс конкурентоспроможності будівельного ринку X_{sum}	$X_{sum} = X_{reg}^i$	де X_{reg} – сума індексів $X_1 \dots X_4$ в i -му регіоні

З врахуванням дефініцій будівельного ринку послуг фундаментальним показником є індекс обсягу виконаних будівельних робіт X_2 . Таким чином, на базі факторного аналізу даних [6] було визначено показники обсягу виконаних будівельних робіт (табл. 3) та проведено статистичний аналіз конкурентоспроможності будівельних ринків в розрізі регіонів (рис. 2).

Результати аналізу визначили, що найвищий рівень конкурентоспроможності має Харківська (1,0), Дніпропетровська (0,86) та Одеська область (0,84). Низький індекс обсягів виконаних будівельних робіт спостерігається в Чернігівській (0,07), Закарпатській (0,07) і Луганській області (0,06).

Як зазначає [1], дана методика не є канонічною та, в певному сенсі, універсальною, оскільки не дає вичерпної інформації щодо розвитку будівництва конкретного регіону. Зокрема, закладений принцип може бути використаний для базового розрахунку та розуміння масшта-

бності динамічних трансформацій у певному регіоні, їх роль та вплив на показники ефективності будівництва. Беззаперечно, розрахунок може бути доповнений й іншими показниками для стратегічного, більш чіткого, розуміння процесів розвитку регіональних будівельних ринків.

На формування сучасного стану будівельного ринку впливають певні фактори господарювання суб'єктів підприємництва, зокрема підприємних організацій, основною продукцією яких є послуги з виконання будівельно-монтажних робіт. В той же час, в умовах нестійкого ринку із врахуванням поточної динаміки його розвитку функціонування підприємних організацій охоплює широкий спектр галузевих проблем: від організаційно-технічних до економічних. Такий рекурсивний характер взаємовпливу впливу має певне обґрунтування.

По-перше, недостатнє інвестиційне забезпечення будівельної галузі зумовлює старіння

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

основних фондів, які в основному беруть свій початок ще с пострадянських часів. У цілому, ступінь їх зносу у будівництві складає майже 60 %, що негативно впливає на і так низьку конкурентоспроможність підприємств [5]. На думку [16-18], запорукою інноваційного розвитку капітального будівництва має бути господарське забезпечення оновлення основних фондів підрядних організацій інноваційною буді-

вельною технікою, обладнанням, передовими технологіями виконання будівельних робіт, які можуть бути як наслідком запозичення чи адаптування зарубіжного досвіду, так і розробкою вітчизняних науковців. В результаті відбудеться зниження собівартості будівельно-монтажних робіт, що виведе підрядні підприємства на новий рівень господарювання.

Таблиця 3

Індекси конкурентоспроможності будівельного ринку послуг в розрізі регіонів України у липні 2017 р.

Область	Обсяг виконаних будівельних робіт	
	млн. грн.	X_2
Вінницька	1150,6	0,30
Волинська	502,2	0,13
Дніпропетровська	3237,5	0,86
Донецька	1090,4	0,29
Житомирська	521,5	0,14
Закарпатська	280,2	0,07
Запорізька	938,7	0,25
Івано-Франківська	633,9	0,17
Київська	1998,3	0,53
Кіровоградська	415,1	0,11
Луганська	225,1	0,06
Львівська	1967,6	0,52
Миколаївська	762,4	0,20
Одеська	3170,4	0,84
Полтавська	2476,4	0,66
Рівненська	498,8	0,13
Сумська	418,7	0,11
Тернопільська	573,7	0,15
Харківська	3776,3	1,00
Херсонська	324,5	0,09
Хмельницька	590,2	0,16
Черкаська	410,4	0,11
Чернівецька	380,7	0,10
Чернігівська	280,9	0,07
База розрахунку	3776,3	

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

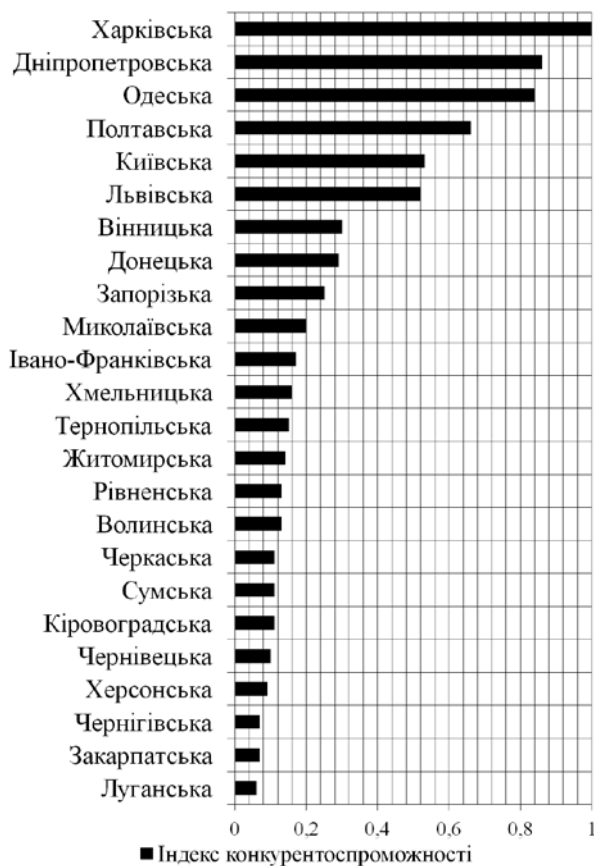

Рис. 2. Рейтингова структура конкурентоспроможності за обсягами виконаних будівельних робіт в розрізі регіонів України станом на липень 2017 р.

По-друге, стратегічна реалізація об'єктів будівництва підрядними підприємствами напряму залежить від поточного попиту та вимог замовника на конкретні види будівництва, при тому не залежні від способу фінансування. Тому необхідно брати до уваги умови господарювання підрядних організацій в рамках конкретної програми розвитку капітального будівництва, які згідно [16] поділяються:

1) за терміном реалізації: короткострокові (термін їх реалізації до 2-х років); середньострокові (2-5 років); довгострокові (вище 5 років);

2) за способом фінансування: за кошти державного бюджету (тендерні об'єкти); за кошти місцевого бюджету; змішані, які використовують кошти перших двох; змішані, з залученням державних коштів бюджетів різних рівнів та коштів приватних партнерів у рамках державно-приватного партнерства (на об'єктах капітального ремонту ОСББ);

3) за формами капітального будівництва: спрямовані на завершення недобудованих, за консервованих об'єктів; спрямовані на проведення нового будівництва; спрямовані на проведення реконструкції; спрямовані на проведення переоснащення діючих підприємств; спрямовані на розширення існуючого об'єкта.

По-третє, спостерігається підвищення якісних вимог до функціонування підрядних підприємств як з боку замовника, так і з боку держави [19, 20]. До таких умов слід віднести суворе дотримання договірних зобов'язань, забезпечення безбиткової роботи і високої рентабельності підрядних фірм як основи їхнього існування. Основною вимогою стає скорочення в 2-3 рази тривалості будівництва виробничих об'єктів і в 1,5 рази – об'єктів не виробничого призначення при одночасному підвищенні якості будівельних послуг, зокрема, переході до страхування якості.

Зважаючи на те, що підрядні підприємства є базовою організаційною структурою з постачання завершених об'єктів будівництва, надання послуг тощо, стає головним посилення адаптованості підрядних організацій до таких умов сучасного ринку як важливого фактору їх конкурентоспроможності, стійка ділова репутація та вагомі гарантії підрядника, розвинене страхування підприємницьких ризиків, можливість надання підрядними організаціями широкого комплексу професійних послуг – все це може стати вагомим фактори для підвищення рівня конкурентоспроможності підрядних підприємств.

На думку [19, 20], зменшення економічних факторів впливу на об'єкти господарювання будівельних ринків може стати призначення єдиного головного розпорядника коштів, передбачених у державному бюджеті на будівництво. Це створить чіткий розподіл функцій, завдань та відповідальності між органами виконавчої влади, призведе до уникнення розпорощення фінансових ресурсів, дозволить сконцентрувати фінансові, матеріальні та трудові ресурси підрядних організацій під час надання будівельних послуг. Задоволення загальнодержавного попиту на будівельні послуги приведе до якісної сторони розвитку ефективності всіх видів капітального будівництва за рахунок скорочення в 3-4 рази інвестиційного циклу, широкого використання досягнень як вітчизняного, так і зарубіжного науково-

технічного прогресу. У свою чергу, формування регіональних будівельних ринків та надання будівельних послуг буде здійснюватися за рахунок створення будівельних підприємств на засадах ринкової конкуренції, значна частина яких може бути залучена до централізованої системи управління будівельним комплексом через договірні та субпідрядні відносини.

Наукова новизна та практична значимість

Отже, специфічна структура будівельного ринку та його роль у формуванні економіки України створює складні умови господарювання для суб'єктів підприємництва на будівельному ринку послуг, зокрема підрядних організацій, звужуючі напрямки їх діяльності в рамки жорстких норм регуляторної державної політики та вимог замовника. В той же час, показники ефективності господарювання підрядних підприємств формують як власний рівень конкурентоспроможності, так і загально регіональний. Така ситуація призводить до структурно-функціональних проблем як на рівні підрядних організацій, так і в розрізі регіональних будівельних ринків, вирішення якої на сьогодні залишається одним з актуальніших питань у будівництві.

Висновки

Масштабні економічні перетворення в сукупності з посиленням державно-регуляторної політики до будівельно-монтажних робіт підрядних підприємств є первинною рушійною силою сучасних динамічних трансформацій, в наслідок яких сучасні вітчизняні будівельні ринки можуть бути визначені як нестійкі. Оскільки підрядні підприємства визначаються як базова організаційна одиниця з постачання будівельно-монтажних послуг на вітчизняних ринках, в свою чергу, таке позиціонування створює складні умови господарювання для підрядних організацій, що знаходить пряме відображення на рівні їх ефективності організаційно-технологічних та управлінських сферах діяльності.

Визначена позитивна динаміка розвитку будівельного сектору та статистичний аналіз даних виконаних будівельно-монтажних робіт минулих років показують лише загальні тенденції будівельних ринків. Однак, сама

кон'юнктура будівельних ринків має середні, здебільшого низькі, показники конкурентоспроможності, спостерігається нерівномірний розвиток та формування вітчизняного будівельного сектору в розрізі регіонів.

Вирішення масштабних економічних і правових проблем можливо лише за рахунок державної політики, тоді як підвищення ефективності господарювання підрядних підприємств можливо в рамках адаптивної стратегії до зовнішніх факторів на базі оптимізації внутрішніх управлінських, організаційних і технологічних процесів окремого підприємства. За рахунок цього, можливе збільшення показників конкурентоспроможності одиничних підрядних підприємств, і як наслідок – будівельного ринку загалом.

Подальші дослідження слід направити на аналіз і дослідження можливостей підвищення ефективності господарювання підрядних фірм в сучасних умовах будівельних ринків, пошук та розробку теоретико-методологічних принципів з оптимізації внутрішніх управлінських, організаційних і технологічних процесів підрядних підприємств.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пинда, Ю. Сучасний стан та особливості розвитку будівельного сектору у Причорноморському регіоні України [Текст] / Ю. Пинда // Причорноморські економічні студії : наук. журн. – Одеса : Причорноморський науково-дослідний інститут економіки і інновацій, 2016. – Вип. 9, ч. 2. – С. 41-46.
2. Saikov, D. Enhancing the competitiveness level of contracting companies based on optimization for organizational processes of building production [Text] / D. Saikov, I. Arutiunian // Formation of educational space in the conditions of informational society. Materials of the International scientific and practical internet conference, April 26-27, 2018. – Zaporizhzhia : ZDIA, 2018. – pp. 76-77.
3. Радкевич, А. Повышение уровня конкурентоспособности подрядных предприятий на базе оптимизации организационных процессов строительного производства [Текст] / А. Радкевич, И. Арутюнян, Д. Сайков // Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos. Tarptautinė mokslinė-praktinė konferencija 2018 m. gegužės 11-12 d. – Marijampolė, Kaunas : LSU, 2018. – pp. 131-132. – ISBN: 978-9955-645-75-7.
4. Пинда, Р. Регіональні особливості розвитку будівництва в Україні [Текст] / Р. Пинда // Regio-

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

- нальні аспекти розвитку продуктивних сил України. – Тернопіль : Економічна думка, 2013. – Вип. 18. – С. 75-81.
5. Дяченко, К. С. Сучасний стан будівельних підприємств [Текст] / К. С. Дяченко // Тези доповідей наукової конференції Харківської національної академії народного господарства. – Харків, 2011. – С. 127-128.
  6. Виконання будівельних робіт в Україні у січні-червні 2017 року [Електронний ресурс] / Експрес-випуск // Державна служба статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  7. Виконання будівельних робіт у м. Києві у січні-травні 2017 року [Електронний ресурс] / Експрес-випуск // Головне управління статистики у м. Києві. – 2017. – Режим доступу: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua>.
  8. Виконання будівельних робіт у Запорізькій області в січні-травні 2017 року [Електронний ресурс] / Експрес-випуск // Головне управління статистики у Запорізькій області. – 2017 р. – Режим доступу : <http://www.zp.ukrstat.gov.ua>.
  9. Виконання будівельних робіт у Луганській області в січні-травні 2017 року [Електронний ресурс] / Експрес-випуск // Головне управління статистики у Луганській області. – 2017. – Режим доступу: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua>.
  10. Обсяг виконаних будівельних робіт у 2010-2016 рр. за видами будівельної продукції [Електронний ресурс] / Експрес-випуск // Державна служба статистики України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
  11. Про обсяги виконаних будівельних робіт за січень-червень 2017 року [Електронний ресурс] / Розвиток будівельної діяльності // Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – 2017. – Режим доступу: <http://www.minregion.gov.ua>.
  12. Сайков, Д. В. Дослідження концепції розвитку висотного будівництва в Україні з використанням інноваційних технологічних рішень [Текст] : автореферат роботи на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра: 8.06010101 / Д. В. Сайков ; Запорізька держ. інженерна акад. – Запоріжжя, 2017. – 22 с.
  13. Сайков, Д. В. Перспективи розвитку висотного будівництва в Україні [Текст] / Д. В. Сайков, І. А. Арутюнян // Матеріали XXI науково-технічної конференції студентів, магістрантів, аспірантів і викладачів ЗДІА, 25-29 квітня 2016 р. – Запоріжжя : ЗДІА, 2016. – Т. 2. – С. 49 - 50.
  14. Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади [Постанова Верховної Ради України від 31 серп. 2015 року № 656-VIII] [Електронний ресурс] / Офіційний портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-19>.
  15. Райзберг, Б. А. Современный экономический словарь [Текст] / Б. А. Райзберг, Л. Ш. Лозовский, Е. Б. Стародубцева. – 6-е изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2011. – 479 с.
  16. Олюха, В. Г. Оптимізація капітального будівництва: господарсько-правові проблеми [Текст] : монографія / В. Г. Олюха. – Київ : Центр учбової літератури, 2015. – 302 с.
  17. Радкевич, А. В. Моделі оптимізації організаційних процесів будівельного виробництва підприємств України [Текст] / А. В. Радкевич, І. А. Арутюнян, Д. В. Сайков // Управління розвитком складних систем. – Київ, 2018. – № 33. – С. 124-130. – ISSN: 2219-5300.
  18. Сайков, Д. В. Оптимізація будівельного виробництва підприємств на базі програмних модулів [Текст] / Д. В. Сайков // Програма та тези доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції «Перевантаження будівництва: економіка, організація, менеджмент», 15-16 листопада 2017 р. – Київ : КНУБА, 2017. – С. 152-155.
  19. Торкатюк, В. І. Сучасний стан будівельних підприємств [Текст] / В. І. Торкатюк, О. В. Чупілко та ін. // Тези доповідей наукової конференції Харківської національної академії народного господарства. – Харків, 2011. – С. 57-59.
  20. Радкевич, А. В. Оптимізація організаційних процесів будівельного виробництва як формотворча складова конкурентоспроможності підприємств [Текст] / А. В. Радкевич, І. А. Арутюнян, Д. В. Сайков // Шляхи підвищення ефективності будівництва в умовах формування ринкових відносин. – Київ, 2018. – № 35. – С. 64-73.

А. В. РАДКЕВИЧ^{1*}, І. А. АРУТЮНЯН², Д. В. САЙКОВ³

^{1*} Кафедра «Строительное производство и геодезия», Днепропетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна, ул. Лазаряна, 2, Днепр, Украина, 49010, тел. +38 (056) 247 18 65, эл. почта anatolij.radkevich@gmail.com, ORCID 0000-0003-4059-2357

² Кафедра «Промышленное и гражданское строительство», Запорожская государственная инженерная академия, пр. Соборный, 226, Запорожье, Украина, 69006, тел. +38 (066) 900 78 28, эл. почта iranaarutunan@gmail.com,

ORCID 0000-0002-5049-3742

³ Кафедра «Промышленное и гражданское строительство», Запорожская государственная инженерная академия, пр. Соборный, 226, Запорожье, Украина, 69006, тел. +38 (095) 599 11 56, эл. почта vip.s.danil@gmail.com

АНАЛИЗ КОНЦЕПЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ УРОВНЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПОДРЯДНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ДИНАМИЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ ОТЕЧЕСТВЕННОГО СТРОИТЕЛЬНОГО РЫНКА УСЛУГ

Цель. Исследование текущего состояния подрядных предприятий на базе показателей конкурентоспособности является актуальной задачей с учетом динамических изменений на строительных рынках в разрезе регионов Украины. **Методика.** Данная постановка задачи занимает ведущую роль уже потому, что подрядные предприятия являются базовыми организационными структурами по поставке готовых строительных объектов и предоставления строительных услуг. В центре анализа строительных рынков услуг лежит расчет индекса конкурентоспособности, основанный на показателях объемов выполненных строительно-монтажных работ отечественных подрядных предприятий. **Результаты.** В работе проведен анализ современного состояния отечественных строительных рынков на базе теоретико-статистических данных. Выделена положительная динамика развития строительного сектора, выполнен статистический анализ данных показателей строительно-монтажных работ прошлых лет в разрезе регионов Украины. Определено, что конъюнктура строительных рынков имеет средние, в основном малые, показатели конкурентоспособности, наблюдается неравномерное развитие и формирование отечественного строительного сектора. **Научная новизна.** Сформировано понятие «неустойчивости» конъюнктуры строительного рынка услуг, исследованы основные факторы, обуславливающие выявленную нестабильность в сфере строительных рынков, их влияние на уровень эффективности хозяйствования подрядных предприятий. **Практическая значимость.** Теоретико-методологическим инструментом анализа являются показатели уровня конкурентоспособности, которые определяются как ведущие в рамках исследования неустойчивых строительных рынков.

Ключевые слова: строительный сектор; неустойчивый рынок; конъюнктура; подрядное предприятие; конкурентоспособность

A. V. RADKEVICH^{1*}, I. A. ARUTIUNIAN², D. V. SAIKOV³

^{1*} Department of Building production and geodesy, Dnepropetrovsk National University of Railway Transport named after Academician V. Lazarian, Lazarian St. 2, Dnepr, Ukraine, 49010, tel. +38 (056) 247 18 65, e-mail anatolij.radkevich@gmail.com, ORCID 0000-0003-4059-2357

² Department of Industrial and Civil Engineering, Zaporizhzhia State Engineering Academy, Sobornyi Avenu 226, Zaporizhzhia, Ukraine, 69006, tel. +38 (066) 900 78 28, e-mail iranaarutunan@gmail.com, ORCID 0000-0002-5049-3742

³ Department of Industrial and Civil Engineering, Zaporizhzhia State Engineering Academy, Sobornyi Avenu 226, Zaporizhzhia, Ukraine, 69006, tel. +38 (095) 599 11 56, e-mail vip.s.danil@gmail.com

ANALYSIS OF FORMATION CONCEPT FOR COMPETITIVENESS LEVEL OF UKRAINIAN CONTRACTED COMPANIES IN CONDITIONS OF DYNAMIC TRANSFORMATION ON DOMESTIC CONSTRUCTION SERVICES MARKET

Purpose. The reserch of current state of contracted companies on basis of competitiveness indicators is an actual, taking into account dynamic changes in the construction markets in context of Ukrainian regions. **Methodology.** This formulation of task takes the leading role already because the contracted companies are basic organizational structures for making of completed projects and provision of construction services. In the analysis center of construction services markets there is calculation of the competitiveness index, based on indicators of volume of construction works by domestic contractors. **Findings.** There is an analysis of current state of domestic construction markets based on theoretical and statistical data. The positive dynamics of construction sector development has been highlighted, statistical analysis of these indicators, based on construction works volumes of the past years in context of the regions of Ukraine was implemented. It has been determined that conjuncture of construction markets has

МОСТИ ТА ТУНЕЛІ: ТЕОРІЯ, ДОСЛІДЖЕННЯ, ПРАКТИКА

medium, mostly small, competitiveness indicators; there is an uneven development and formation of domestic construction sector. **Originality.** The concept of «instability» of construction market conjuncture has been formed, The main factors causing identified instability on construction markets, their impact on level of economic management of contracted companies were researched. **Practical value.** Theoretical and methodological analysis tools are indicators of competitiveness level, which are defined as leading in research of instability in construction markets.

Keywords: construction sector; instability of market; market conjuncture; contracted company; competitiveness

REFERENCES

1. Pinda Y. Suchasnyi stan ta osoblyvosti rozvytku budivelnoho sektora u Prychornomorskomu rehioni Ukrainy [The current state and peculiarities of the construction sector development in the Black Sea region of Ukraine]. *Prychornomorski ekonomichni studii – Black Sea Economic Studies*, 2016, issue 9, vol. 2, pp. 41-46.
2. Saikov D. Enhancing the competitiveness level of contracting companies based on optimization for organizational processes of building production. Proc. of International scientific and practical internet conference «Formation of educational space in the conditions of informational society (26.04-27.04.2018)». Zaporizhzhia, 2018, pp. 76-77.
3. Radkevich A. V., Arutiunian I. A., Saikov D. V. Povyshenie urovnia konkurentosposobnosti podriadnykh predpriatii na base optimizatsii organizatsionnykh protsessov stroitelnoho proizvodstva [Enhancing the competitiveness level of contracting companies based on optimization for organizational processes of building production]. *Materialy mezhdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferencii «Nauka i praktika: problemy i perspektivy (10.05-11.05.2018)»* [Proc. of International Scientific and Practical Conf. «Science and Practice: Problems and Perspectives»]. Marijampolė, Kaunas, 2018, pp. 131-132.
4. Pinda R. Regionalni osoblyvosti rozvytku budivnytstva v Ukraini [Regional peculiarities of construction development in Ukraine]. *Regionalni aspekty rozvytku produktyvnykh syl Ukrainy – Regional aspects of the productive forces development of Ukraine*, 2013, issue 18, pp. 75-81.
5. Diachenko K. S. Suchasnyi stan budivelnykh pidpriemstv [The current state of construction companies]. *Tezy dopovidei naukovoï konferentsii Kharkivskoi natsionalnoi akademii narodnoho hospodarstva* [Proc. of Scientific Conf. of Kharkiv National Academy of National Economy]. Kharkiv, 2011, pp. 127-128.
6. Vykonannia budivelnykh robot v Ukraini u sichni-chervni 2017 roku [Implementation of construction works in Ukraine on January-June 2017]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 October 2018).
7. Vykonannia budivelnykh robot u m. Kyjjevi u sichni-travni 2017 roku [Implementation of construction works in Kyiv on January-May 2017]. *Holovne upravlinnia statystyky u m. Kyjjevi – Main Department of Statistics in Kyjiv*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.kyjiv.ukrstat.gov.ua> (Accessed 1 October 2018).
8. Vykonannia budivelnykh robot u Zaporizhskii oblasti v sichni-travni 2017 roku [Implementation of construction works in Zaporizhzhia region on January-May 2017]. *Holovne upravlinnia statystyky u Zaporizhskii oblasti – Main Department of Statistics in Zaporizhzhya Region*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.zp.ukrstat.gov.ua> (Accessed 18 September 2018).
9. Vykonannia budivelnykh robot u Luhanskii oblasti v sichni-travni 2017 roku [Implementation of construction works in Luhansk region on January-May 2017]. *Holovne upravlinnia statystyky u Luhanskii oblasti – Main Department of Statistics in Luhansk Region*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.lg.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 October 2018).
10. Obsiah vykonanykh budivelnykh robot u 2010-2016 rr. za vydamy budivelnoi productsii [Volume of completed construction works in 2010-2016 by types of constructions]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy – State Statistics Service of Ukraine*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 2 October 2018).
11. Pro obsiah vykonanykh budivelnykh robot za sichen-cherven 2017 roky [On volumes of completed construction works on January-June 2017]. *Ministerstvo regionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy – Ministry of Regional Development, Construction, Housing and Communal Services of Ukraine*, 2017. [Electronic resource]. Available at: <http://www.minregion.gov.ua> (Accessed 24 September 2018).
12. Saikov D. V. *Doslidzhennia kontseptsii rozvytku vysotnoho budivnytstva v Ukraini z vykorystanniam innovatsiinykh tekhnologichnykh rishen.* Avtoreferat roboty magistra [Research of the concept of high-rise construction development in Ukraine with the use of innovative technological solutions. Master's Abstract]. Zaporizhzhua, 2017. 22 p.

13. Saikov D. V., Arutiunian I. A. Perspektyvy rozvytku vysotnoho budivnytstva v Ukraini [Prospects for Development of High-Rise Construction in Ukraine]. *Materialy XXI naukovo-tekhnichnoi konferentsii studentiv, magistrantiv, aspirantiv i vykladachiv ZDIA (25.04-29.04.2016)* [Proc. Of the 11th Scientific and Technical Conf. of students, masters, graduate students and professors of ZSEA]. Zaporizhzhia, 2016, pp. 49-50.
14. Postanova Verhovnoi Rady Ukrainy Pro poperednie skhvalennia zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy schodo detsentralizatsii vlady vid 31 serp. 2015 roky № 656-VIII [Resolution of Verkhovna Rada of Ukraine On Prior Approval of Draft Law on Amendments to Constitution of Ukraine on Decentralization of State Power of August 31, 2015 № 656-VIII]. *Ofitsiyni portal Verhovnoi Rady Ukrainy – Official portal of the Verkhovna Rada of Ukraine*, 2015. [Electronic resource]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/656-19> (Accessed 25 September 2018).
15. Raizberg B. A., Lozovskii L. Sh., Starodubtseva E. B. *Sovremenniy ekonomicheskii slovar* [Modern Economic Dictionary]. Moscow, Infa-M Publ., 2011. 479 p.
16. Oliukha V. H. *Optimizatsiia kapitalnoho budivnytstva: hospodarsko-pravovi problem*. Monografia [Optimization of capital construction: economic and regulatory problems]. Kyjiv, Tsentr uchbovoi literatury Publ., 2015. 302 p.
17. Radkevich A. V. Modeli optimizatsii orhanizatsiinykh protsessiv budivelnoho vyrobnytstva pidriadnykh pidpriemstv Ukrainy [Optimization models for organizational processes of the construction production of Ukrainian contracting companies]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system – Management of complex systems development*, 2018, issue 33, pp. 124-130.
18. Saikov D. V. Optyimizatsiia budivelnoho vyrobnytstva pidriadnykh orhanizatsii na bazi prohramnykh moduliv [Optimization for Building Production of Contractor Companies on the Software Basis]. *Programa ta tezy dopovidei III Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii «Perevantazhennia budivnytstva: ekonomika, orhanizatsia, menedzhment (15.11-16.11.2017)»* [Proc. of the 3th Int. Scientific and Practical Conf. “Congestion of construction: economy, organization, management”]. Kyjiv, 2017, pp. 152-155.
19. Torkatiuk V. I., Chupilko O. V. Suchasnyi stan budivelnykh pidpriemstv [Current state of building companies]. *Tezy dopovidei naukovo konferentsii Kharkivskoi natsionalnoi akademii narodnoho gospodarstva* [Proc. of the Scientific Conf. of Kharkiv National Academy of National Economy]. Kharkiv, 2011, pp. 57-59.
20. Radkevich A. V. Optimizatsiia orhanizatsiinykh protsessiv budivelnoho vyrobnytstva yak formotvorcha skladova konkurentospromozhnosti pidriadnykh pidpriemstv [Optimization for organizational processes of construction production as a formative component of the competitiveness of contracting companies]. *Schliakhy pidvyshchennia efektyvnosti budivnytstva v umovakh fomuvannia rynkovykh vidnosyn – Ways of increasing the efficiency of construction in conditions of market relations formation*, 2018, no. 35, pp. 64-73.

Надійшла до редколегії 22.10.2018.

Прийнята до друку 26.11.2018.